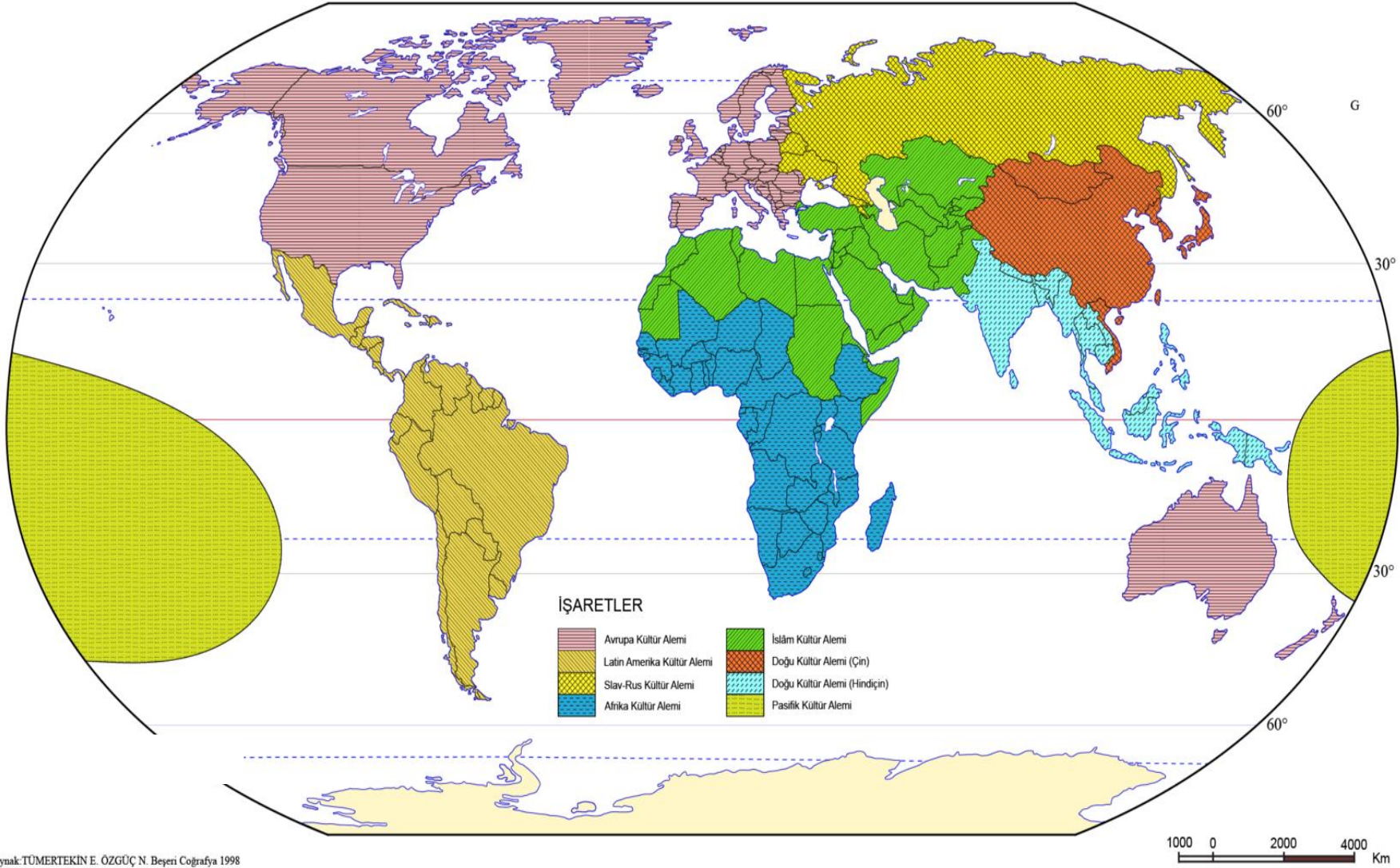

Kültür Alem ve Bölgeleri
Dil Aileleri / Dünya Dinleri

BEŞERİ VE EKONOMİK COĞRAFYA

Kültür Âlemleri DÜNYA

Harita: Erol TÜMERTEKİN, Nazmiye ÖZGÜÇ Beşeri Coğrafya / İnsan-Kültür-Mekan

Kaynak:TÜMERTEKİN E. ÖZGÜÇ N. Beşeri Coğrafya 1998

Dünya kültür âlemlerinin sınıflandırılması, diğer karakteristik kültürel özelliklere rehber oluşturacak, sınırlı sayıda anahtar kültür elemanlarının seçimine dayandırılmalıdır. **Din ve dil**, bu tür anahtar elemanlara birer örnektir. Kültür âlemlerinin her biri, bir **kültür bölgeleri topluluğundan** meydana gelmektedir.

Avrupa (Batı) Kùltür Âlemi

- Avrupa kùltür âlemi, kapsadığı alan bakımından, kùltür âlemleri içinde en büyük olanıdır; ortaçağda yalnızca Avrupa'yı kaplarken, daha sonra Amerikalara, Kuzey Asya'ya ve Okyanusya'ya sıçramıştır.
- ✓ *Avrupa'daki kaynak alan üç kısma ayrılmaktadır fakat her birinin daha sonraki uzantıları ile bağlantıları vardır:*
- ✓ *Akdeniz Avrupası (Yunanistan, İtalya, İspanya, Portekiz, Makedonya, Hırvatistan, Arnavutluk, Bosna-Hersek, Malta, Kosova, Karadağ, Sırbistan, Andorra, San Marino) Latin Amerika ile bağlantılıdır.*
- ✓ Tùmertekin , E. Ve Özgüç, N. 1997. Beşeri Coğrafya / İnsan-Kùltür-Mekan. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Avrupa (Batı) Kùltür Âlemi

- Avrupa kùltür âlemi, kapsadığı alan bakımından, kùltür âlemleri içinde en büyük olanıdır; ortaçağda yalnızca Avrupa'yı kaplarken, daha sonra Amerikalara, Kuzey Asya'ya ve Okyanusya'ya sıçramıştır.
- ✓ *Avrupa'daki kaynak alan üç kısma ayrılmaktadır fakat her birinin daha sonraki uzantıları ile bağlantıları vardır:*
- ✓ *Kuzey ve Batı Avrupa (Birleşik Krallık, Danimarka, Estonya, Finlandiya, İzlanda, İrlanda, Letonya, Litvanya, Norveç, İsveç ve Avusturya, Belçika, Fransa, Almanya, Lihtenştayn, Lüksemburg, Monako, Hollanda, İsviçre), Kuzey (Anglo) Amerika (ABD ve Kanada) ve Avustralya-Yeni Zelanda ile bağlantılıdır.*
- ✓ Tùmertekin , E. Ve Özgüç, N. 1997. Beşeri Coğrafya / İnsan-Kùltür-Mekan. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Avrupa (Batı) Kùltür Âlemi

- Avrupa kùltür alemi, kapsadığı alan bakımından, kùltür aemleri içinde en büyük olanıdır; ortaçağda yalnızca Avrupa'yı kaplarken, daha sonra Amerikalara, Kuzey Asya'ya ve Okyanusya'ya sıçramıştır.
- ✓ *Avrupa'daki kaynak alan üç kısma ayrılmaktadır fakat her birinin daha sonraki uzantıları ile bağlantıları vardır:*
- ✓ *Orta ve Doğu Avrupa (Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Slovakya, Slovenya ve Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, Kazakistan, Moldova, Romanya, Rusya, Ukrayna, Belarus, Bulgaristan), Kuzey Asya ile bağlantılıdır.*
- ✓ Tümertekin , E. Ve Özgüç, N. 1997. Beşeri Coğrafya / İnsan-Kùltür-Mekan. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Latin Amerika Kùltür Âlemi

- Latin Amerika kùltür aleminde, Amerika kıtasının, ABD'nin güneyinde kalan kısmının tamamını oluşturan bölgede, 34 ÷lke bulunmaktadır.
- ✓ Latin Amerika'daki kùltürel damga, İber Yarımadası'nın, İspanya ve Portekiz'in damgasıdır; İber Yarımadası'nın dilleri, dini kurumları, mimarisi, sanatı, gelenekleri, tavırları ve algılamaları Latin Amerika'ya taşınmıştır.
- ✓ Tümertekin , E. Ve Özgüç, N. 1997. Beşeri Coğrafya / İnsan-Kùltür-Mekan. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Slav-Rus Kültür Âlemi

- Hristiyanlığın ilk dönemlerinde, Slav-Rus kültürünün ocağı, Ukrayna'nın başkenti Kiev yakınlarında şekillenmeye başlamıştır.
- ✓ Eski Sovyetler Birliği'nin yalnızca kültürel özelliklerle birbirine bağlı parçaları Slav-Rus kültür bölgesi içinde kalmıştır; bölge, Rus, Ukrayna ve Belarus topraklarını içine almaktadır.
- ✓ Tümertekin , E. Ve zgş, N. 1997. Beşeri Coğrafya / İnsan-Kültür-Mekan. İstanbul: çantay Kitabevi.

İslâm Kùltür Âlemi

- İslam âlemi, Ortadoğu'daki çekirdek alanından batıya, Kuzey Afrika'ya, ve kuzeydoğuda da Orta Asya'ya doğru uzanan 54 ÷lkeden oluşmaktadır.
- ✓ Kùkleri İslam kùltür aleminde olan medeniyetler, kùltürel etkilerini, bölgenin coğrafi sınırlarının çok ötesine taşımışlardır; Mezopotamya ve Mısır'ın Nil Vadisi ilk kùltür ocakları arasındadır.
- ✓ Akdeniz'in doğusunda Finike, Pers, Filistin ve Arabistan gibi kùltür ocakları da bu alemde ortaya çıkmıştır.
- ✓ Tùmertekin , E. Ve Özgüç, N. 1997. Beęeri Coğrafya / İnsan-Kùltür-Mekan. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Afrika Kùltür Âlemi

- Sahra'nın gùneyindeki Afrika'ya her ne kadar dış kùltürel etkilerin nüfuz etmiş olduğu bilinse de, bu kùltür alemi, 19. yüzyıla kadar büyük ölçüde izole kalmıştır.
- ✓ Birçok fiziksel engel –kurak Sahra, kıyılara yakın dağlar ve diklikler, iç kesimlere giden akarsular üzerindeki şelaleler ve alçak enlemlerdeki kıyılar boyunca uzanan yoğun tropikal bitki örtüsü– dışarıdan başkalarının bölgeye girişini uzun süre engellemiştir.
- ✓ Afrika kùltür aleminin ayırt edici özellikleri, negroid nüfusun egemenliği, karizmatik bir mega fauna, Avrupalı sömürge dönemi kontrol mekanizmasının güçlendirdiği sorunlar, son derece karmaşık etnik yapı ve dil bakımından görölen çeşitliliklerdir.
- ✓ Tümertekin , E. Ve Özgüç, N. 1997. Beşeri Coğrafya / İnsan-Kùltür-Mekan. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Şark (Doğu) Kültür Âlemi

- Şark (Doğu) kültür âlemi içinde oldukça önemli kültürel farklılıklar vardır; bu âlemde üç kültürel alan ayırt edilmektedir:
- ✓ İndik kültürel alanında, toplumu yönlendiren başlıca güç Hinduizm'dir.
- ✓ Doğu Asya'nın Senitik veya Çin medeniyet alanında, dinden çok, beşeri ilişkiler ağır basmaktadır.
- ✓ Güneydoğu Asya, herhangi bir yerli kültürün birlik oluşturmamasından çok, dış kültürel unsurların ve siyasal parçalanmanın karışım halinde olduğu bir geçiş alanıdır.
- ✓ Hindistan ve Güneydoğu Asya'ya Hindiçini kültür âlemi olarak bakıldığına da rastlanmaktadır.
- ✓ Tümertekin , E. Ve Özgüç, N. 1997. Beşeri Coğrafya / İnsan-Kültür-Mekan. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Pasifik Kùltür Âlemi

- Her ne kadar parçalanmış, dağılmış ve uzaksa da, üç büyük tropikal ada grubu, Pasifik alemini temsil etmektedir:
- ✓ **Melanezya –siyah adalar–** ismini üzerinde yaşayan insanların koyu renkli tenlerinden ve koyu renkli saçlarından almıştır.
- ✓ Ekvatorun güneyinde Yeni Gine ile Yeni Zelanda arasında bulunan adalar grubudur; bu adalar, Bismarc takımadaları, Solomon adaları, Vanuatu (Yeni Hebridler), Yeni Kaledonya ve Fiji adalar grubudur.
- ✓ Tùmertekin , E. Ve Özgüç, N. 1997. Beşeri Coğrafya / İnsan-Kùltür-Mekan. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Pasifik Kùltür Âlemi

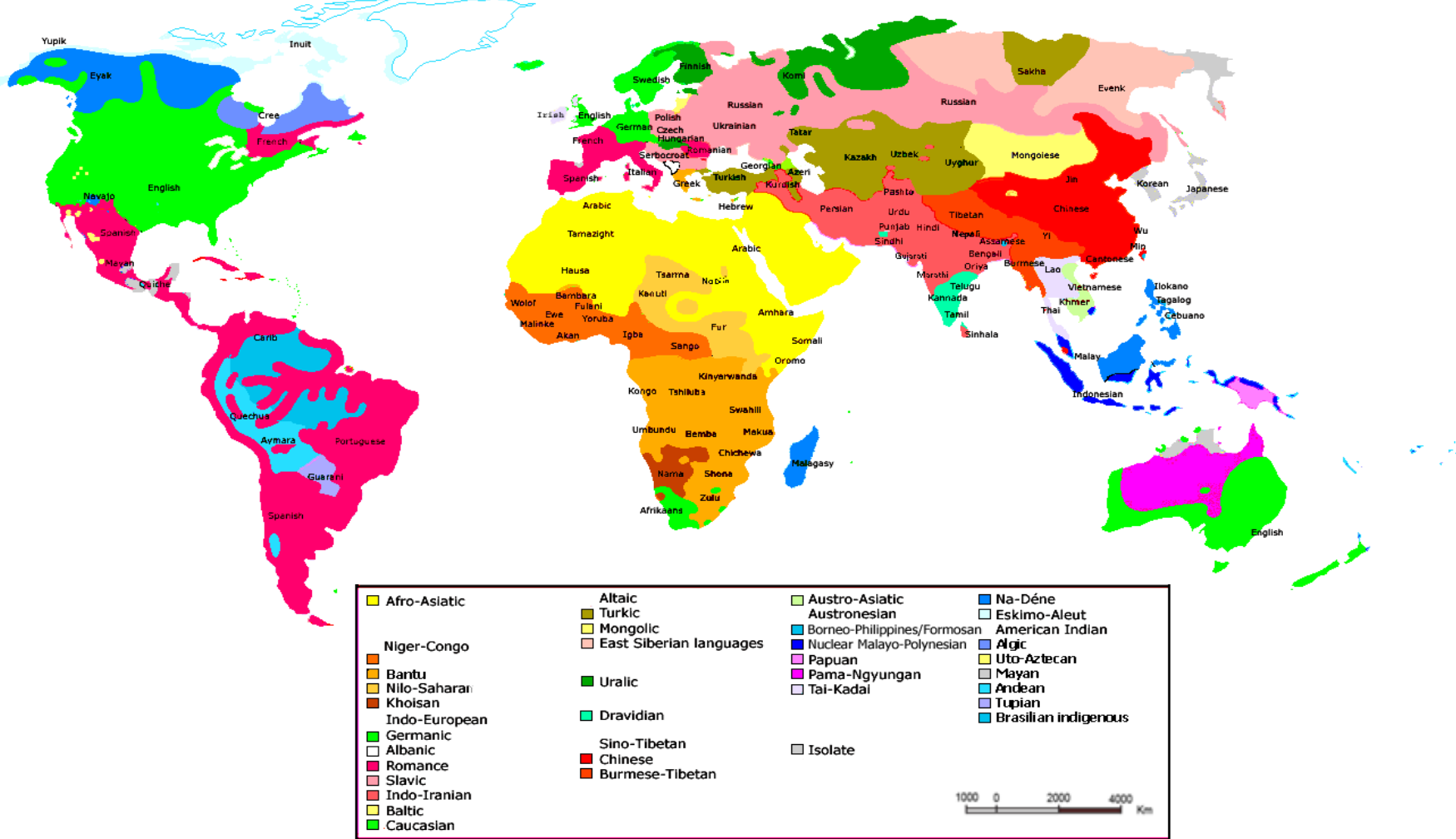
- Her ne kadar parçalanmış, dağılmış ve uzaksa da, üç büyük tropikal ada grubu, Pasifik alemini temsil etmektedir:
- ✓ Mikronezya –küçük adalar– çoğu ekvatorun kuzeyinde ve Gün Değişim Çizgisi'nin batısında kalan adalardır; Guam, Mariana adaları, Caroline adaları ve Kiribati (Gilbert ve Tuvalu) adalarından oluşmaktadır.
- ✓ Tùmertekin , E. Ve Özgüç, N. 1997. Beşeri Coğrafya / İnsan-Kùltür-Mekan. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Pasifik Kùltür Âlemi

- Her ne kadar parçalanmış, dağılmış ve uzaksa da, üç büyük tropikal ada grubu, Pasifik alemini temsil etmektedir:
- ✓ Polinezya –bir çok ada– Büyük Okyanus'un merkezinde, Gün Değişim Çizgisi'nin doğusunda ve diğerlerine göre daha geniş bir sahaya yayılmış adalar grubudur; Hawaii adaları, Samoa adaları, Cook adaları, Fransız Polinezyası ve Tokelau adalarıdır.
- ✓ Tùmertekin , E. Ve Özgüç, N. 1997. Beşeri Coğrafya / İnsan-Kùltür-Mekan. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Dil Aileleri DÜNYA

Harita: Erol TÜMERTEKİN, Nazmiye ÖZGÜÇ / Beşeri Coğrafya İnsan-Kültür-Mekan

Günümüzde kullanılan dillerin, bir grup halinde atası olan dile **protodil** denilmektedir; bu ortak protodilden çıkmış diller, birlikte bir **dil ailesi** oluştururlar. Her bir aile içindeki diller, birbirlerine kelime hazinesi, gramer yapısı ve sözcüklerin sesleri bakımından belirli bazı benzerlikler gösterir. Ortak yanların daha belirgin olduğu diller, dil aileleri içinde **alt-aile** olarak alınmakta; alt ailenin içindeki tek tek dillerin birbirleriyle bağlantılı olanları ise **dil grupları** olarak bölünmektedir.

Hint-Avrupa Ailesi

- Hint-Avrupa dil ailesinin kökleri, 5000-6000 yıl önce Doğu Avrupa'dan bugünkü Türkiye'nin bulunduğu alana kadar uzanan kuşakta yaşadığı tahmin edilen eski kabile gruplarına kadar uzanmaktadır:
- ✓ Bu gruplar, daha sonra başka yerlere göç ettiklerinden, dillerini de birlikte güneye ve doğuya doğru İran platosu boyunca Hindistan'a ve batıya doğru da Avrupa'nın büyük kısmına taşımışlardır.
- ✓ Hint-Avrupa ailesinin alt-aileleri; İngilizce, Almanca, İsveççe, Norveççe, Danimarkaca ve Hollandalıların konuştuğu Dutch'cayı içine alan Cermenik;
- ✓ İspanyolca, Fransızca, Portekizce ve İtalyanca'nın temsil ettiği Latin;
- ✓ Breton, Gaelik ve Galli dillerinin temsil ettiği Kelt;
- ✓ Hintçe, Bengali, Urdu, Puncabi ve Marathi dillerinin temsil ettiği İndik;
- ✓ Rusca, Çekce, Ukraynaca, Slovakca, Sırp-Hırvat ve Bulgarca'nın temsil ettiği Slav dilleridir.
- ✓ Tümetekin , E. Ve Özgüç, N. 1997. Beşeri Coğrafya / İnsan-Kültür-Mekan. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Ural Ailesi

- Ural dil ailesinin en çok konuşulan dili, Macarca'dır; yaklaşık 15 milyon konuşanı vardır.
- ✓ Finliler ve Estonyalılar da ulusal resmi dilleri Ural kökenli olan halklardır; Macarlar, Finliler ve Estonyalılar, Ural ailesinin Finno-Ugrik grubuna dahildir.
- ✓ Diğer alt grup ise Samoyedlerdir; dilleri kuzey Rusya'da dağılmış birkaç bin kişi tarafından konuşulmaktadır.
- ✓ Tümertekin , E. Ve Özgüç, N. 1997. Beşeri Coğrafya / İnsan-Kültür-Mekan. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Kafkas Ailesi

- Karadeniz ile Hazar Denizi arasındaki küçük bölge çok sayıda dili barındırmaktadır; yalnızca tek bir Kafkas dil ailesinde 40 dolayında dil ve 5 milyon bu dilleri konuşan olduğu tahmin edilmektedir.
- ✓ Kafkas dil ailesinde tek önemli yazılı biçimi olan, geçmişi 5. yüzyıla giden **Gürcüce**'dir ve 4 milyon kişi tarafından konuşulmaktadır.
- ✓ Dağıstan'da 32 dil konuşan 32 ulus yaşamakta; **Avarlar, Didolar, Andiler, Botlihler, Tindiler, Bagulal** gibi büyük gruplar oluşturmaktadır.
- ✓ Tümertekin , E. Ve Özgüç, N. 1997. Beşeri Coğrafya / İnsan-Kültür-Mekan. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Altaik Diller Ailesi

- Altaik diller adlarını Orta Asya'daki Altay Dağları'ndan almaktadır; fakat günümüzde bu aileye giren dilleri konuşanlar, Balkanlardan Kuzeydoğu Asya'ya kadar geniş bir alana yayılmıştır ve yaklaşık 220 milyon insan tarafından konuşulmaktadır.
- ✓ Altaik dil ailesinin en büyük alt grubunu Türk kökenli diller oluşturmaktadır; Türkiye, Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Kazakistan'da konuşulmaktadır.
- ✓ Türkçe konuşan diğer Türk grupları, Rusya ve Kazakistan Tatarları, Rusya'daki Başkırlar, Orta Volga bölgesinin Çuvaşları, Sibirya'nın Yakutları, Doğu Türkistan'daki Uygur Türkleridir.
- ✓ Tümertekin , E. Ve Özgüç, N. 1997. Beşeri Coğrafya / İnsan-Kültür-Mekan. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Altaik Diller Ailesi

- Altaik diller adlarını Orta Asya'daki **Altay Dağları'ndan** almaktadır; fakat günümüzde bu aileye giren dilleri konuşanlar, **Balkanlardan Kuzeydoğu Asya'ya** kadar geniş bir alana yayılmıştır ve yaklaşık 220 milyon insan tarafından konuşulmaktadır.
- ✓ Altaik dil ailesinin ikinci büyük alt grubu Moğolistan'da ve Çin'in İç Moğolistan Özerk Bölgesi'nde konuşulan **Moğolca'dır**.
- ✓ Altaik dil ailesinin üçüncü dili, **Mançu'dur**; anavatanı **Kuzeydoğu Çin'dir**.
- ✓ Tümertekin , E. Ve Özgüç, N. 1997. Beşeri Coğrafya / İnsan-Kültür-Mekan. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Sino-Tibet Dil Ailesi

- Mandarin, Kantonez, Wu, Min gibi, her biri ayrı ayrı diller olarak sınıflandırılan birçok lehçe ve dilden oluşmuş bu ailede yalnızca Çince yaklaşık 1.3 milyar insan tarafından konuşulmaktadır; Mandarin (Han Çincesi), Çin Halk Cumhuriyeti'nin resmi dilidir.
- ✓ Çince'nin, Çin nüfusunun çokluğu sebebiyle, dünyada en fazla konuşulan dil olmaya uzun süre devam edeceği düşünülmektedir.
- ✓ Bu aileye giren fakat çok az kişi tarafından konuşulan diğer diller arasında yalnızca Tibet'de konuşulan Tibet dilleri, Myanmar'da konuşulan Burma grubu ve güney Çin'in, kuzey Laos'un, Tayland'ın ve Vietnam'ın bir kısmında konuşulan Miao-Yao vardır.
- ✓ Tümertekin , E. Ve Özgüç, N. 1997. Beşeri Coğrafya / İnsan-Kültür-Mekan. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Korece ve Japonca

- Japon, Kore ve Vietnam dilleri, bir dil ailesi meydana getirmezler; linguistik olarak ne birbirlerine ne de herhangi bir dil grubuna benzerler fakat her biri önemli miktarda insan tarafından konuşulmaktadır.
- ✓ Her kültürün kendi dil özelliklerini neden geliştirdiğinin açıklanması, iletişimin önündeki engeller ve kültürel izolasyonla ilgilidir; gerek Kore, gerekse Japon halkları, uzun tarih dönemleri boyunca kendilerini dış dünyadan izole tutmuşlardır.
- ✓ Kore dili günümüzde Güney ve Kuzey Kore'de yaklaşık 75 milyon insan tarafından konuşulmaktadır.
- ✓ Japonca ise Japonya, Brezilya ve ABD'nde 130 milyon insan tarafından konuşulmaktadır.
- ✓ Tümertekin , E. Ve Özgüç, N. 1997. Beşeri Coğrafya / İnsan-Kültür-Mekan. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Dravidyen Dil Ailesi

- Dravidyen ailesinin dilleri, Hindistan yarımadasının güney kısmında konuşulmaktadır; ülkenin orta kısımlarından itibaren kuzeye kadar Hint-Avrupa dilleri konuşulmaktadır.
- ✓ 1950'li yıllarda, Hindistan hükümeti, belli başlı Dravidyen dillerinin her biri için vatan olabilecek eyaletler ayırmıştır;
- ✓ 60 milyon konuşanı olan Telegu diline Andra Pradeş eyaleti,
- ✓ 60 milyon konuşanı olan Tamil diline Tamil Nadu eyaleti,
- ✓ 35 milyon konuşanı olan Malayalam diline Kerala eyaleti,
- ✓ 30 milyon konuşanı olan Kannada'ya Mysore eyaleti ayrılmıştır.
- ✓ Tamil dili, en geniş coğrafi yayılma alanına sahiptir; Sri Lanka'daki birkaç milyon konuşanına ek olarak, Malezya, Endonezya, Vietnam ile doğu ve güney Asya'nın bazı bölümlerinde konuşulmaktadır.
- ✓ Tümertekin , E. Ve Özgüç, N. 1997. Beşeri Coğrafya / İnsan-Kültür-Mekan. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Afrika Dil Aileleri

- Afrika dilleri, dört aile halindedir:

- ✓ Bu ailelerin en büyüğü, Batı Afrika'dan başlayıp, bütün orta kesimi kaplayarak güneye uzanan **Nijer-Kongo** ailesidir; **Bantu dilleri** alt-ailelerden biridir.
- ✓ İkinci aile olan **Nilo-Sahra dilleri**, iki grup halindeki nüfus toplulukları tarafından konuşulmaktadır; Sudan'da yukarı Nil nehri boyunca yer alan **Nilotik grubu** ve Çad'da yukarı Çari nehri boyunca yer alan **Kanuri**.
- ✓ Üçüncü aile olan **Hoisan dilleri**, Kara Afrika'nın en eski dilleridir; güneybatı Afrika'da birkaç bin kişi tarafından hala konuşulan **San dili** bu ailedendir.
- ✓ **Afro-Asyatik (Hamito-Semitik) ailesinde** yer alan **Semitik diller**, kurak Kuzey Afrika'nın büyük kısmında, Ortadoğu'nun, İran'ın batısında kalan kısmında egemendir; **Arapça, İbranice ve Amharik**, alt aileleri oluşturmaktadır.
- ✓ **Hamitik diller** ise, kuzeybatı Afrika'nın göçebe **Berberi kabileleri** ve Sahra'nın **Tuaregları** ile Kenya, Etiyopya ve Somali'nin bazı halklarıyla sınırlıdır.

- ✓ Tümertekin , E. Ve Özgüç, N. 1997. Beşeri Coğrafya / İnsan-Kültür-Mekan. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Avustronezya (Malayo-Polinezya) Dil Ailesi

- **Malayo-Polinezya dilleri**, güney Pasifik'deki Paskalya Adaları'ndan, batıda Madagaskar Adası'na, güneyde Yeni Zelanda'ya ve kuzeyde de Taiwan'a kadar uzanan bir alanda konuşulmaktadır.
- ✓ Pasifik dillerinin en büyük ailesi **Taï'dir**; Malay-Endonezya, Filipin Adaları'nın **Pilipino** veya **Tagalog** adı verilen dilleri, kuzeybatı Borneo'nun **Dayak**'ı yanında, **Papua** ve **Hint-Pasifik** gibi gruplara giren yüzlerce dil, bu bölgede konuşulmaktadır.
- ✓ Tümertekin , E. Ve Özgüç, N. 1997. Beşeri Coğrafya / İnsan-Kültür-Mekan. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Batı Dünyasının Yerli Dilleri

- Dilbilimcilerin kolaylıkla sınıflandıramadığı Batı Dünyası'nın yerli dilleri, genellikle üç büyük aile olarak gruplandırılmaktadır:
- ✓ En büyük ve en fazla dağılmış olan dil ailesi, Amerind'dir; kuzeyde Kanada'daki Hudson Bay'den başlayıp, güneyde Şili'nin Tierra del Fuego kıyılarına kadar uzanan alanda konuşulmaktadır.
- ✓ İkinci en eski ve büyük fakat daha az yaygın olan, kuzeybatı Kanada'da ve kısmen de Alaska'da konuşulan Na-Dene ailesine Kuzey Amerika'daki Apaçi ve Navajo gibi yerli dilleri girmektedir.
- ✓ Eskimo-Aleut ailesine giren diller ise, Kuzey Kutup bölgesi ve yakınlarında yoğunlaşmıştır.
- ✓ Tümertekin , E. Ve Özgüç, N. 1997. Beşeri Coğrafya / İnsan-Kültür-Mekan. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Yer Adlarının incelenmesi: Toponimi

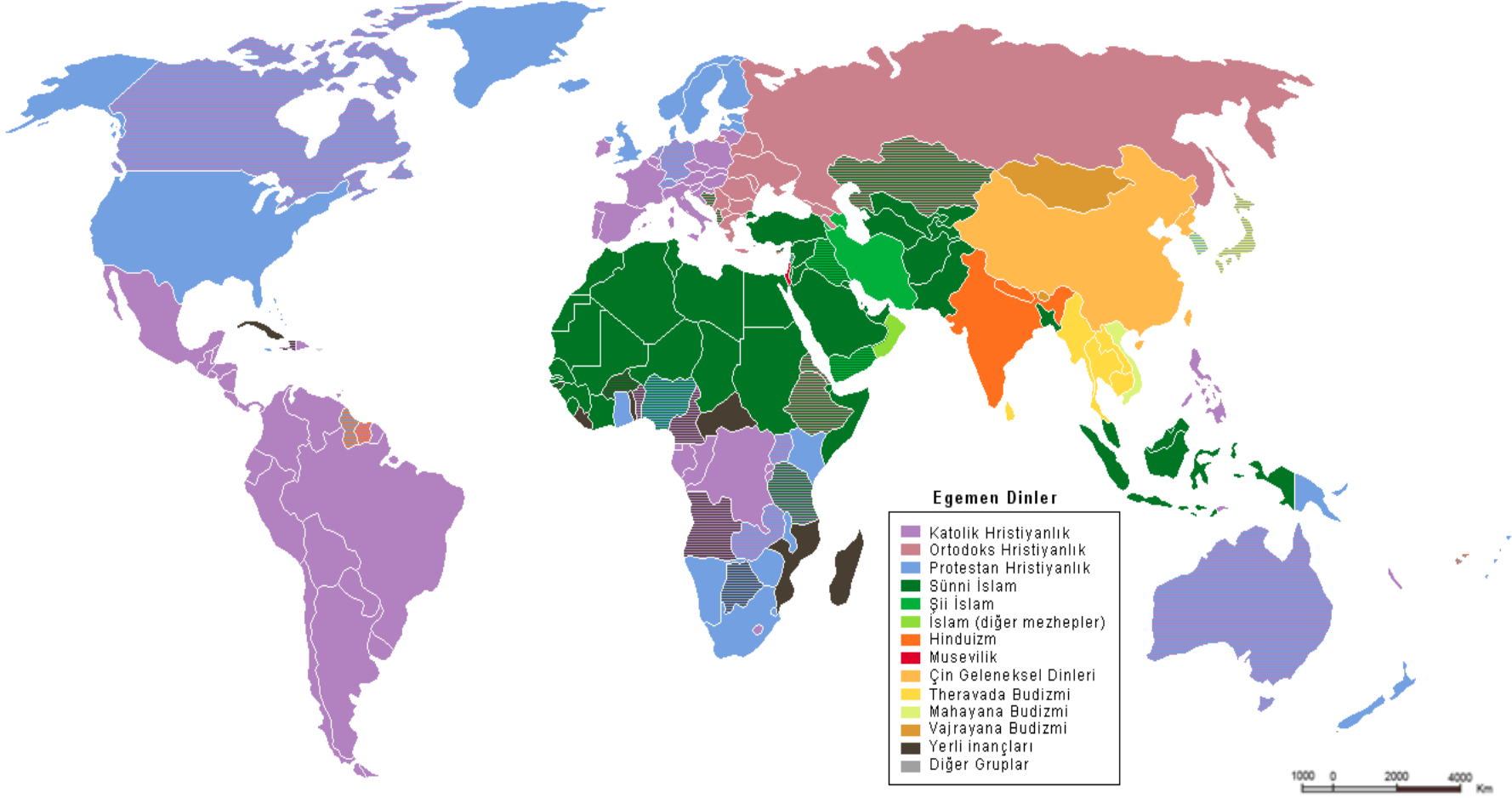
- **Yerel adlar** bir kültürel coğrafi görünümdeki en önemli özelliklerden biridir; **toponimi**, belirli bir lokasyondaki insanların sosyal yapısı veya onların kültürleri hakkında bir çok bilgiyi açığa çıkarır:
- ✓ Toponimi, diğer deliller ortadan kalkmış olsa dahi, tarihi ortaya çıkarabilir; bir yere hangi insanların yerleştiğini açıklayabilir.
- ✓ **Örneğin;** Rusya'nın başkenti **Moskova**, Rusca'da **Moskva** olarak telaffuz edilir; **kva** Fince su anlamına gelen bir sözcüktür. Moskova çevresindeki başka yer adları da, bir zamanlar Finlilerin Rusya'nın merkezine kadar geldiklerini kanıtlamaktadır (**de Blij, 1996**).
- ✓ **Örneğin,** Brezilya'nın güneyinde, Portekiz adlarının ortasında Alman göçmenlerinin burada oynadıkları rolü yansıtan, **Blumberg, Blumenthal, Blumenhof** gibi birçok ada rastlanmaktadır.
- ✓ Tümertekin , E. Ve Özgüç, N. 1997. Beşeri Coğrafya / İnsan-Kültür-Mekan. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Yer Adlarının incelenmesi: Toponimi

- Yerel adlar bir kültürel coğrafi görünümdeki en önemli özelliklerden biridir; **toponimi**, belirli bir lokasyondaki insanların sosyal yapısı veya onların kültürleri hakkında bir çok bilgiyi açığa çıkarır:
- ✓ Cadde, yol ve bulvarlar kimlikten yoksun değildir; onlar geçmiş deneyimleri ve ideolojik tavırları içinde saklayan bellek mekanlardır.
- ✓ Örneğin; Balıkesir şehri, çok sayıda Cumhuriyet caddesine sahiptir; bu caddeler ulus devlet olma sürecinde, devletin caddelere karşı ideolojik tavrını ifade etmektedir. Ayrıca, şehirde toplumsal kederin ifadesi olan çok sayıda şehit caddesi bulunmaktadır (Aliaağaoğlu ve Yiğit, 2013).
- ✓ Tümertekin , E. Ve Özgüç, N. 1997. Beşeri Coğrafya / İnsan-Kültür-Mekan. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Dünya dinleri DÜNYA

Harita: Erol TÜMERTEKİN, Nazmiye ÖZGÜÇ Beşeri Coğrafya İnsan-Kültür-Mekan

Dünyada dinlerin dağılışı, dillerin dağılışıdan dahi daha karmaşık bir mozaik sergilemektedir. Dünya çapında önde gelen dinler ve mensuplarıyla ilgili yaklaşık bilgiler bulunmaktadır ancak bireylerin inançlarının ne düzeyde olduğu, onların tutum ve davranışları üzerinde dinin etki derecesinin ne olduğu hakkında yalnızca sayılarla bilgi edinilmesi mümkün değildir. Dünyada, önemli miktarda mensubunun faaliyetlerini, tavırlarını ve inançlarını yapılandıran ve başka sayısız insanın da yaşamını dolaylı olarak etkileyen, beş önemli din bulunmaktadır. Bunlar çıkış sırasına göre, **Musevilik, Hristiyanlık ve İslamiyet ile doğu dinleri olarak bilinen Hinduizm ve Budizm**'dir.

Dinsel coğrafi görünümeler HİNDUİZM

Fotoğraf: ALEX WEBB NG

Hindistan'ın Allahabad kentindeki 2013 Kumb Mela festivali sırasında sabahın erken saatlerinde yıkanmak için bekleyen hacılar görülmektedir. Hindular, suyun kirli olmasına, soğuğa ve kalabalığa rağmen, buraya geldiklerinden daha sağlıklı olarak geri döndüklerini söylemektedir. Kutsal Ganj'in Yamuna ve Sarasvati nehirleriyle birleştiği yer, Hindular açısından güçlü bir kozmik öneme sahiptir. Kutsal yazıtlara göre, antik çağlarda tanrılar ve iblisler arasında meydana gelen bir çatışmada ölümsüzlük iksiri amrit, burada etrafa saçılmıştır. Bu nehirlerde yıkanan Hindular, günahlarından arınarak cennete bir adım daha yaklaştıklarına inanmaktadır.

Dinsel coğrafi görünüm1er

HİNDUİZM

Fotoğraf: Umut KAÇAR ATLAS

Kuala Lumpur'da (Malezya) en yaygın inançlardan biri Hinduizm'dir. Kuala Lumpur'un dışındaki mağara tapınak, Hindular için büyük önem taşımaktadır. Çok sayıda ziyaretçi çeken tapınağa ulaşmak için 272 basamak tırmanmak gerekmektedir.

Kültürel coğrafi görünümde Hinduizmin yansıması, oldukça belirgindir; tapınaklar, hem kırsal hem de şehirs1el alanlarda en küçüğünden en büyüğüne kadar yerleşmenin kutsallık derecesine uygun bir şekilde yer almaktadır.

Dinsel coğrafi görünümler LAMAİZM

Fotoğraf: Selcen KÜÇÜKÜSTEL ATLAS

İlk gökdelen inşa edilmeden önce, dünyanın en yüksek yapısı olan, ismini Potala Dağı'ndan alan **Potala Sarayı**, Tibetliler için çok önemlidir. Her gün yüzlerce Tibetli, dua etmek için saray çevresinde toplanmaktadır. 3700 metre yükseklikte inşa edilen saray, 360 bin metrekarelik bir alanı kaplamaktadır. Potala, **Tibet Budizminin (Lamaizm)** tipik sarayıdır. Lama, Tibetçe öğretmen anlamına gelmektedir. Budizmin en tanınmış yapıları olan tapınaklar ve saraylar, dua bayrakları, kültürel coğrafi görünümün maddi unsurları olarak bu dinle ilgili alanlarda yaygındır.

Dinsel coğrafi görünümler HİNDUİZM

Fotoğraf: Yunus Emre AYDIN ATLAS

Katmandu vadisindeki (Nepal) şehirlerin Hindu tapınaklarıyla çevrili durbar denilen meydanları bulunmaktadır. Bu meydanlar sosyal hayatın merkezidir; hayat onların etrafında dönmektedir.

Dinsel coğrafi görünümler BUDİZM

Fotoğraf: Cory RICHARDS Renan ÖZTÜRK NG

Hkakabo'nun eteklerinde yer alan bir köy olan Dahongdam'daki tapınağı Budist dua bayraklarının süslediği görülmektedir. Myanmar'da Budizme mensup insanların oranı yüzde 90 oranındadır. Budizmin en tanınmış yapıları olan stupalar, kültürel coğrafi görünümün maddi unsurları arasındadır. Genellikle dört veya daha fazla kenarlı bir temel üzerine oturtulan stupa, daralarak yükselmektedir. Kulenin ortasında uzun bir sütun vardır. Yerden başlayıp çatıya kadar uzanan bu sütun, yeryüzünün merkezini gökyüzüne bağlayan merkezi sembolize etmektedir.

Dinsel coğrafi görünümeler İSLÂMİYET

Fotoğraf: Murat TÜREMİŞ NÇ

Edirne'yle özdeşleşmiş olan **Selimiye Camii**, Mimar Sinan'ın mimari anlayışı doğrultusunda, şehirle topoğrafik açıdan bütünleşmiş durumdadır. Ünlü mimar **Le Corbusier**, 1911'de yaptığı Doğu seyahatinde bu manzarayı “**Sultan Selim Camii, şehre takılmış son derece muhteşem bir taca benziyor**” sözleriyle anlatmıştır. İslam'ın şehir, kasaba ve köylerinde, muhteşem tasarımlarla gerçekleştirilmiş camilerin minareleri manzaraya hakimdir. **Cami**, çoğu kez yerleşmenin en dikkatle inşa edilmiş yapısını, hayatın odak noktasını oluşturmaktadır.

Dinsel coğrafi görünümeler İSLÂMİYET

Fotoğraf: Sinan ÇAKMAK ATLAS

Osmanlı döneminden kalma en önemli simgesel yapı olan Süleymaniye, Kanuni Sultan Süleyman adına Mimar Sinan tarafından inşa edilmiştir (1550-1557). Mimar Sinan'ın camiyle kurduğu kusursuz topoğrafik ilişki sayesinde, uzaktan bir bakışla dahi şehir yaşamını değiştiren bu yapı, mimarın ustalık eseri olarak nitelenen Selimiye'nin karşısında kalfalık eseri olarak tanımlanmış olsa da, konumuyla kolektif bellekte bu Edirne şaheserinden daha ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Tüm perspektiflerinde kusursuz bir simetri, uyum ve yücelik hissi sunan yapının 455 yıldır şehirde yaşanan depremlerden günümüze herhangi bir hasar almadan gelmiş olması, sağlam yüceliğinin somut düzlemdeki kanıtıdır.

Dışarıdan hissedilen görkemli anıtsallığının yanı sıra, cami içindeki akustik ve havalandırmanın sihrisel üstünlüğü, kandillerden yükselen islerin orta kapı üzerindeki odada toplanmasını sağlayan hava koridoru, ayetlerin yerleştirilme düzenleri, ışığı süzen vitraylar, yalnızca mihrapta kullanılan İznik çinileri, gözlerini bu uğurda kaybettiği rivayet edilen Hattat Ahmet Karahisari ve öğrencisi Hasan Çelebi imzalı eşsiz hatlar, Süleymaniye'nin evrensel bir başyapıt olmasının arkasındaki diğer sebeplerdir.

Dinsel coğrafi görünümeler İSLÂMİYET

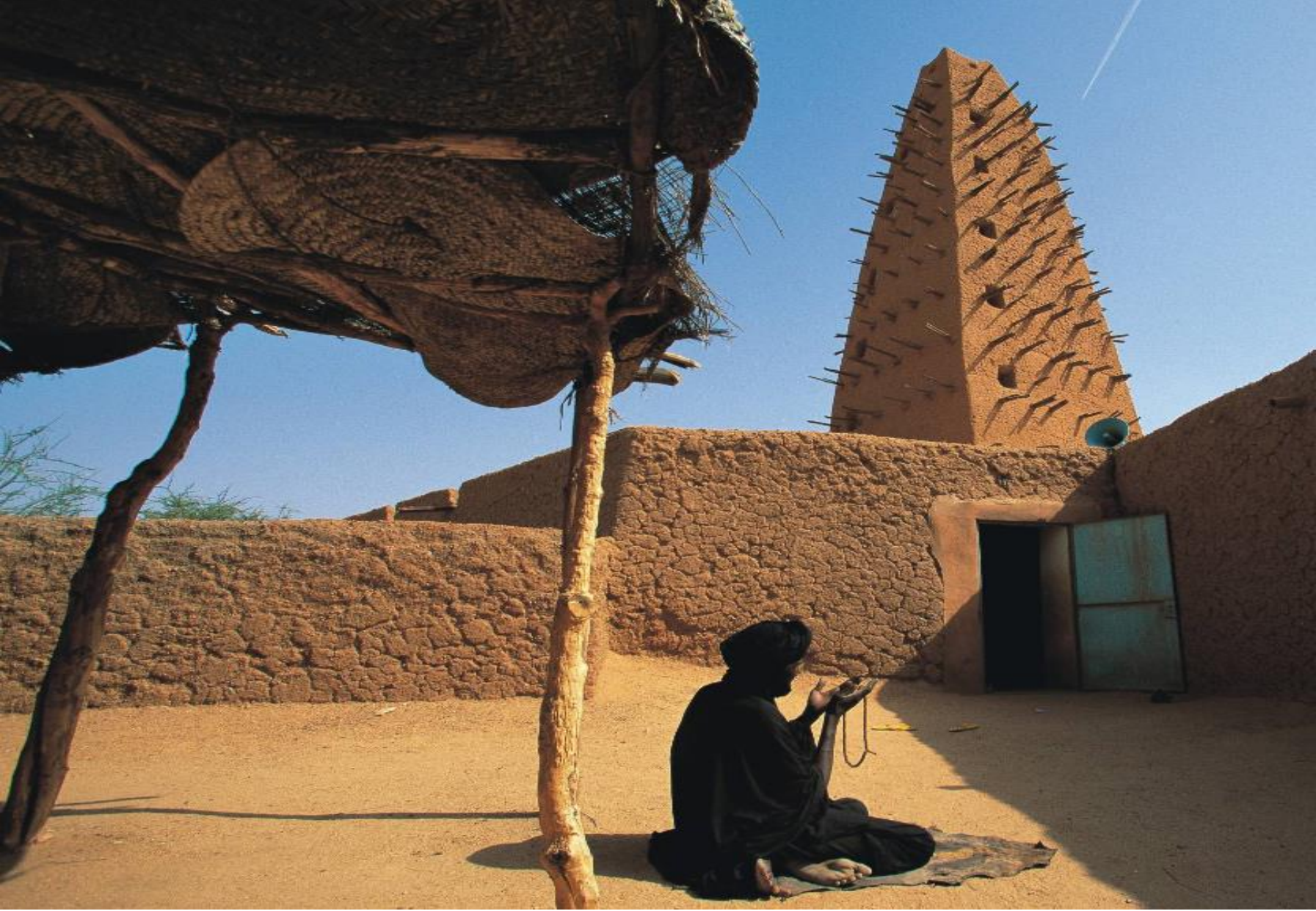
Fotoğraf: Kerem YÜCEL ATLAS

Mekke saat kulesinin en yüksek noktasındaki hilal biçimli özel odadan Harem-i Şerif ve onun ortasındaki Kâbe kuş bakışı izlenebilmektedir. Kâbe'ye sadece Hac döneminde değil, yılın tamamında dünyanın dört bir yanından Müslümanlar gelmektedir. Bir taraftan da, çevredeki tepelikler dinamitle patlatılıp yeni inşaat alanları açılmakta; yeni oteller yapılmaktadır. İbadet yerleri, hacı olmak isteyenlerin hedefi halindedir ve bu yerler kültürel yayılmada rol oynarken, büyük miktarlarda ziyaretçiyi de kendilerine çekmektedir.

Dinsel coğrafi görünüm^{ler} İSLÂMİYET

Fotoğraf: Kerem YÜCEL ATLAS

Özgün minaresiyle Nijer'in simgelerinden biri olan Agadez Büyük Camii'nin minaresine isteyenler küçük bir ücret ödeyip tırmanabilmektedir. Nijer'de en yaygın din İslâm'dır.

Dinsel coğrafi görünümeler

HRİSTİYANLIK

Fotoğraf: Dave YODER NG

Floransa'daki **Brunelleschi Katedrali** Rönesans'ın en gösterişli yapısı olarak kabul edilmektedir; 45 metre genişlikte bir kubbeye sahiptir. Ortaçağ Avrupası'nda hayatın odak noktasını katedral, kilise veya manastır oluşturmuştur. Şehir veya kasabadaki bütün binalar, çevredeki kırsal alanlarda kilometrelerce uzaklıktan dahi görülebilen ve çan sesleri duyulabilen devasa büyüklükte, en yüksek bina olan dini yapının etrafında kümelenmiştir.

Dinsel coğrafi görünümeler

HRİSTİYANLIK

Fotoğraf: Sinan ÇAKMAK NG

Riga (Letonya) kent katedralinin bulunduğu tarihi merkez, Daugava Nehri'nin hemen kıyısında yer almaktadır.

Dinsel coğrafi görünümeler MUSEVİLİK

Fotoğraf: Hakan ÖGE NG

Kudüs'te Museviler, Romalıların yıktığı, Hz. Süleyman'ın mabedinin bulunduğu yere, Ağlama Duvarı'na gelip gözyaşı dökmektedir.

